

Η συνεισφορά των Γυναικών στο επιστημονικό έργο του Τμήματος Χημείας του ΕΚΠΑ

GLOBAL WOMEN'S BREAKFAST
EMPOWERING WOMEN IN CHEMISTRY
FEBRUARY 12-2019

*Ενδυνάμωση των γυναικών στη χημεία: μια
παγκόσμια εκδήλωση δικτύωσης.*

❖ 1837 Ίδρυση του Ελληνικού Πανεπιστημίου

❖ Το έτος 1890 το Ελληνικό Πανεπιστήμιο απέκτησε την πρώτη φοιτήτρια στη Φιλοσοφική Σχολή την Ιωάννα Στεφανοπούλου (Στεφανόπολις).

❖ Το έτος 1895 εγγράφονται φοιτήτριες στην Ιατρική Σχολή, όπως οι αδελφές Παναγιωτάτου (Γρ. Ξενόπουλος, «Στην κουζίνα», *Η Διάπλασις των παιδων*, αρ. 13 (29 Φεβρουαρίου 1920)

❖ Το έτος 1892 εγγράφεται η πρώτη φοιτήτρια στο Μαθηματικό Τμήμα της ΦΜΣ. Πρόκειται για την Φλωρεντία Φουντουκλή

*“Οι επιστημονικές απόψεις της εποχής * ωστόσο καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες δεν διαθέτουν τις ανάλογες ικανότητες και ως εκ τούτου η ενασχόλησή τους με αυτούς τους κλάδους εμπεριέχει βασικούς κινδύνους για την υγεία και τις αναπαραγωγικές τους λειτουργίες”*

❖ Η συμμετοχή των φοιτητριών στα τμήματα της ΦΜΣ έως το 1920 είναι αναιμική.

❖ 1925-26 οι φοιτήτριες αποτελούν για το Χημικό Τμήμα το 2,9% του συνόλου των φοιτητών

*Εκπαίδευση και φύλο: Ιστορική Διάσταση και Σύγχρονος Προβληματισμός (Β. Δεληγιάννη και Σ. Ζιώγου, Εκδόσεις Βάνιας Θεσσαλονίκη 1999

Άρθρα: (1) Σ. Ζιώγου-Καραστεργίου Πρό των Προπυλαίων: η εξέλιξη της ανώτατης εκπαίδευσης των γυναικών στην Ελλάδα
(2) Μ. Ηλιού Οι γυναίκες Πανεπιστημιακοί: εξέλιξη της θέσης τους ή στασιμότητα

«Λόγοι και ευθύνη»

A. K. Χρηστομάνου

Καθηγητού Τμήματος Χημείας
Πρυτάνεως του ΕΚΠΑ, Αθήνα
1898, σελ. 49

Οι πρώτες φοιτήτριες θα έπρεπε
να βρουν το θάρρος να υπερβούν
τα εσκαμμένα κυρίως
αντιμετωπίζοντας το δίλημμα:
«Παιδιά και οικογενειακός βίος»
ή «κονίστρα του δημόσιου βίου».

«Φοιτήτριαι εφοίτων κατά το έτος τούτο 8 εν όλων, όσαι δηλαδή και κατά το προηγούμενον έτος, ουδεμιάς νέας εγγραφής γενομένης διαρκούντος του έτους 1896/97, ήτοι: 2 εις το φιλολογικόν τμήμα της Φιλοσοφικής Σχολής

1 εις το μαθηματικόν τμήμα.

1 εις το φυσικόν τμήμα

3 εις την Ιατρικήν Σχολήν και

1 εις το Φαρμακευτικόν Σχολείον,

Εάν δε συγκαλέξωμεν και δύο εκ Κεφαλληνίας δεσποινίδας, ευδοκιμησάσας ως οι άριστοι των αρρένων αυτών συναδέλφων εις τας ενώπιον της Ιατρικής Σχολής εξετάσεις και τιμηθείσας δια του ιατρικού διπλώματος, το πρώτων ήδη απονεμηθέντος υπό του ημετέρου Πανεπιστημίου εις θήλεις μύστας των επιστημών και επαξίως μάλιστα, τότε ανέρχεται εις 10 ο αριθμός των νέων Ελληνίδων, αίτινες εγκύψασαι εις τας γυμνασιακάς σπουδάς και ευδοκιμήσασαι κατά τας απολυτηρίους αυτών εξετάσεις, συναισθάνομαι δε ότι και τας δυσχερείας των πανεπιστημιακών σπουδών ευθαρσώς ηδύνατο να κατανικήσωσι, σταθερά θελήσει απεφάσισαν κατά το παράδειγμα τόσων άλλων ομοφύλων να εγκαταλείψωσι τας τρίβους της πατροπαράδοτου γυναικείας αγωγής και να επιδιώξωσι το ανέκαθεν εις το άρρεν φύλον επιπεφυλαγμένον στάδιον της ειδικής επιστημονικής τελειοποιήσεως. Η χειραφέτησις της γυναικός εγένετο ήδη

συρμός και θα ήτο μάταιος αναχρονισμός να καταπολεμηται παρ' ημίν η τάσις αυτή, εφ' όσον μάλιστα δεν υπερακοντίζει τα εσκαμμένα. Αλλ' ιδίως εκεί ευδοκιμεί, ένθα αδρανεί ο ανήρ και αποτυγχάνει ως φορεύς των επιστημονικών σταδίων. Ουδείς αρνείται ότι γυναίκες έξοχοι υπερέχουσι τους άνδρας εν τη εγκαρτερήσει πόνων και μόχθων, ότι διάνοια υψιπετής, συνδυαζομένη μετ' επιμόνου βουλήσεως και αυταπαρνήσεως, δύναται να υπερνικήση τας πολυειδείς της φύσεως αδυναμίας και ότι αγωγή κατάλληλος του πνεύματος και του σώματος, παρεχομένη εις πλάσμα τοσούτον ευγενές και φιλότιμον, οίον η γυνή, δύναται ν' αγάγη, εις αποτέλεσμα απροσδοκίτως μέγα. Η ιστορία μαρτυρεί ότι καθ' όλας τας εποχάς ανεφάνησαν και γυναίκες υπέροχοι τον νουν και την καρδίαν, διαπρέψασαι εν τη ενασκήσει υψηλών ανδρικών αρετών.

Αλλ' είναι εξαιρέσεις μόνον αι ταύται εμφανίσεις. Διό φρονώ ότι οφείλομεν μεν να ανεχόμεθα αυτάς και να μη παρακωλδωμεν την επιστημονικήν ανάπτυξιν του γυναικείου φύλου, αλλά και να μη ενισχύωμεν αυτάς δι' υπερβολικής ενθαρρύνσεως. Από του σημείου της υψίστης τελειότητος, ην δύναται να φθάση η γυνή, μέχρι του εκφυλισμού είναι εν μόνον βήμα, και εάν δεν συντελέσωσιν έκτακται κοινωνικαί, βιωτικά και πολιτικά περιστάσεις, θα ήναι δύσκολον να φαντασθώμεν τας ολίγας εκείνας εξόχους εξαιρέσεις δρώσας εν τη πάλη υπέρ της υπάρξεως επωφελώς προς ανύψωσιν της κοινωνίας και της επιστήμης και υπερακοντιζούσης το άρρεν φύλον εν αυτή. Το στοιχείον της γυναικός είναι ο οίκος και η οικογένεια. Εν τω σταδίω τούτω μενέτω, διότι εν τούτω ουδείς ανήρ δύναται να την υποκαταστήση. Εάν αι δύο ή τρεις μεταξύ μυριάδων γυναικών και επιδεκτικά έξοχου μορφώσεως, το μικρόν τούτο κέρδος δεν διακιολογεί την ανυπολόγιστον ζημίαν, ήτις θα προκύψη, εάν προτιμηθή η αθρόα διαμόρφωσις ημιτελών και χωλαινουσών μετριότητων ή ασημοτήτων, αντί της ενισχύσεως του πρωτίστου προορισμού της γυναικός, εις ον ουδείς ανήρ δύναται ν' ανταγωνισθή προς αυτήν. Ας αναπτύσσωνται και διανοητικώς αι Ελληνίδες, ας μη λησμονώσιν όμως ότι το Έθνος παρ' αυτών αναμένει αρίστας μητέρας υιών και ρωμαλέων, ούς η έμπνευσις της μητρικής ανατροφής να καθιστά πολίτας θαρραλέους, εντίμους και φιλανθρώπους, φιλοπροόδους και φιλονόμους και φιλοπάτριδας».

Φοιτήτρια Ροκά.

Πηγή: Γεώργιος Σουρής, «Πανεπιστημιακά κι η φοιτήτρια Ροκά», *Ο Ρωμηός*,
25 Φεβρουαρίου 1895.

Πανεπιστημιακά
κι' ἡ φοιτήτρια Ροκά.

Βρόντα, φοιτήτρια Ροκά, καὶ μάχιμος προχωρεῖ
νὰ θριαμβεύσῃ πιά κι' ἰδῶ τὸ δόλιο μισοεξόρι.
Χαιρεκρετεῖ τοὺς λόγους σου τὸ Φλογερὸ Καμίνι
καὶ λένε μερικεὶ
πῶς ὁ κεμψὲς πεδούγυρος ὀγρήγερα θὰ γίνη
σημεία ἔθνικη.

Δὲ χαιρετοῦν περιττοῦ καὶ ἀγαθὰ καὶ προσηνῶς,
ποῦ ὅτ' ἡν σερβὶν ἄλλοτε περιφανεῖς ἤριστευαν,
καὶ βλέπουσιν ἐνσαρκούμενον τὸ θαῦμα τῶν αἰώνων,
ποῦ κι' ὄνειρο νὰ τὸ βλέπαν ποτὲ δὲν θὰ τὸ ἴσταν.

Τὴν δὲ πατρίδα τῆς χαρᾶς τὴν κυριεύει μίθῃ,
κι' εὐδὲ τὴν τρώγει συμφορῶν ἡ θλίψις ἡ κρυφία,
ὅταν ἰδῇ πῶς ἄρθοντες κι' ἀθρόα προσετίθη
εἰς τὴν σερβίαν τῶν ἀνδρῶν κι' ἡ θηλυκὴ σερβία,
καὶ λίγει α' πέρασαν χεῖροὶ Ἀνάττικαι καὶ σόλοιukai,
τώρα σερβία δὲ ὁ λογιῶν θὰ μὲ λιπαίνει μπόλικη.

Καὶ κωρυκαμένη κι' ἄναυδος ἐκ τοῦ πολλοῦ καμάτου
ἔξ ὕψους θεωρεῖ
πῶς κι' ἡ γυναῖκες ἔγιναν περὶ διὰ γραμματίου
καὶ χάσκει κι' ἀπορεῖ,

❖ 1923-25: η Αναστασία Αναργύρου (μετέπειτα Βουρλούμη) στο Εργ. Ανόργανης Χημείας εκπονεί Διδακτορική Διατριβή (Κ. Ζέγγελης), παραμένει στο εργαστήριο ως επιμελήτρια αλλά δεν εμφανίζεται το όνομά της σε δημοσίευση.

❖ 1928-1949: η Αικατερίνη Στάθη (μετέπειτα Αναστασιάδη) και αδελφή του Καθηγητή Ε. Στάθη εκπονεί Διδακτορική Διατριβή αλλά το όνομά της εμφανίζεται σε δημοσιεύσεις δηλ. παύει να είναι αόρατη (Ζέγγελης, Καραντάσης).

❖ 1949-67: 4 γυναίκες σε όλη τη ΦΜΣ εξελίχθηκαν στο ανώτερο εκπαιδευτικό προσωπικό και συγκεκριμένα οι: Ε. Παπαδημητρίου-Δηλάρη, Ι. Βουρβίδου-Φωτάκη, Π. Ευθυμίου και Ε. Δάβη.

❑ 1929-55 υπάρχει θεσμική απαγόρευση της εργασίας των χημικών γυναικών στο Χημικό Εργαστήριο του υπουργείου Οικονομικών και στο Γενικό Χημείο του κράτους (*Ν. 4328/1929, άρθρο 9 παρ. 2: «Εις τας θέσεις των τεχνικών υπαλλήλων του Γ.Χ.Κ. διορίζονται μόνο άρρενες»*).

Ενώ στον Διεθνή χώρο...

MARIE CURIE

Βραβείο Nobel Φυσικής (1903 με Pièrre Curie και Becquerel) και Nobel Χημείας (1911) για την εργασία της επί της ραδιενέργειας και των ραδιοϊσοτόπων συνολικά.

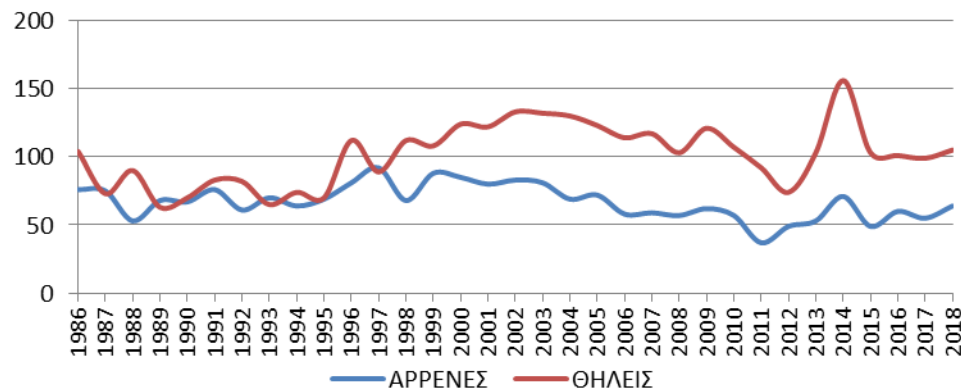
FRANKLIN, ROSALIND ELSIE

Χημικός (Πτυχίο 1951 από το Πανεπιστήμιο του Cambridge). Ήταν η πρώτη που δουλεύοντας ως βοηθός ερευνήτρια του James Randall στο King's College αναγνώρισε την ελικοειδή μορφή του DNA.

HODGKIN, DOROTHY CROWFOOT

Χημικός - Βραβεύθηκε με το Νόμπελ στη Χημεία το 1964 για τη διευκρίνιση της δομής σημαντικών βιολογικών μορίων (στεροειδή, βιταμίνη B₁₂, ινσουλίνη κλπ) με τη χρήση της κρυσταλλογραφίας ακτίνων Χ.

1ετείς φοιτητές Τμήματος Χημείας ΕΚΠΑ

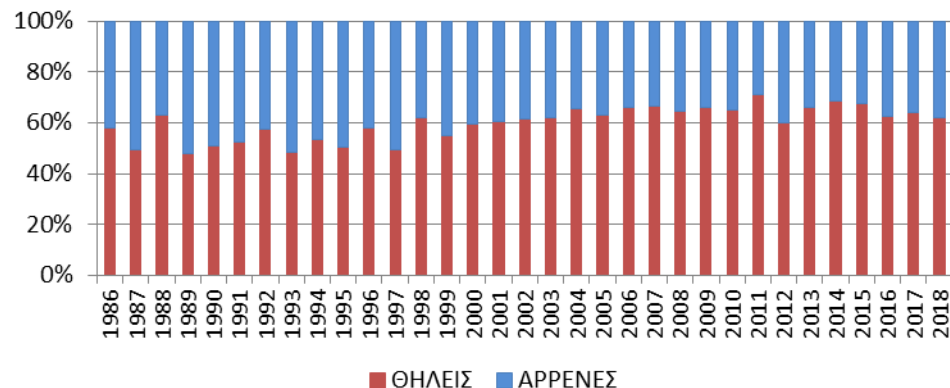

1972: Εισαχθέντες φοιτητές 66
Αρρενες 53
Θήλεις 13

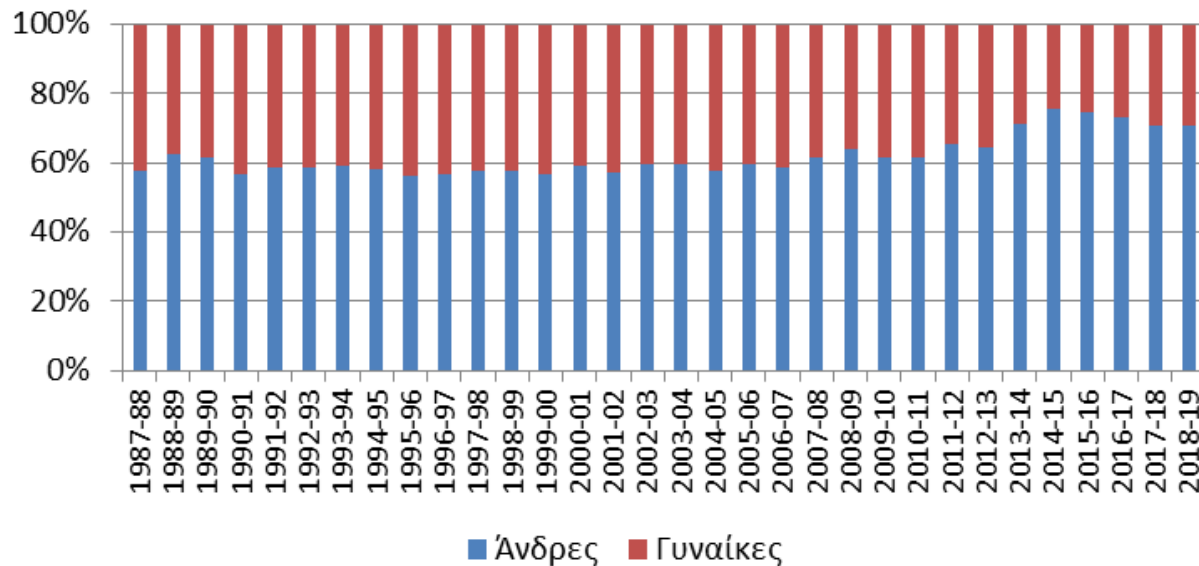

Στοιχεία από την εικονιζόμενη πρωτοετή τότε
φοιτήτρια Π. Μουτεβελη

1ετείς φοιτητές Τμήματος Χημείας ΕΚΠΑ

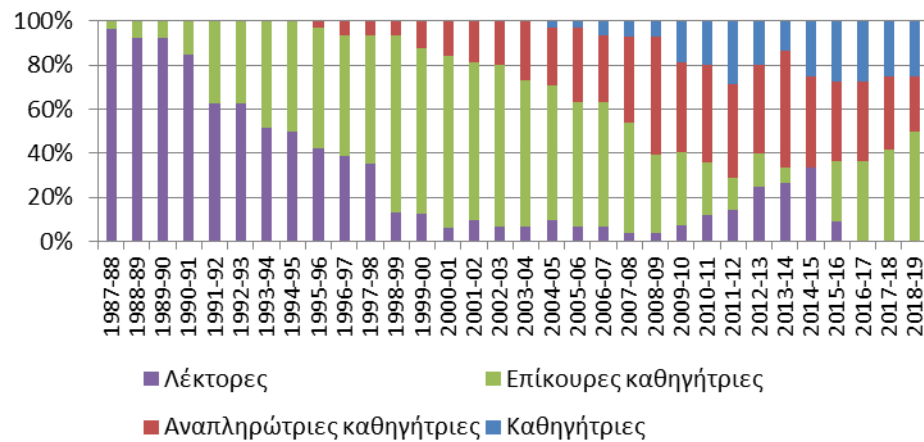
Μέλη ΔΕΠ Τμήματος Χημείας

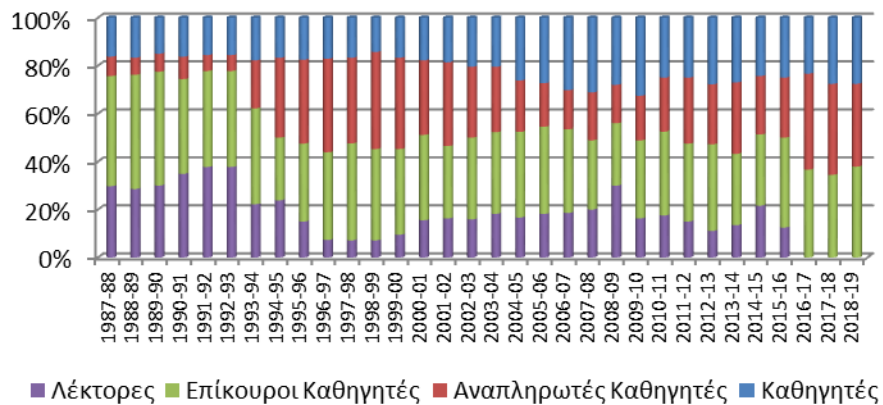
Από 2008-09 μέχρι σήμερα μείωση μελών ΔΕΠ 47% (Α 42%, Γ 57%)

Από 1987-88 μέχρι σήμερα μείωση μελών ΔΕΠ 36% (Α 22%, Γ 55%)

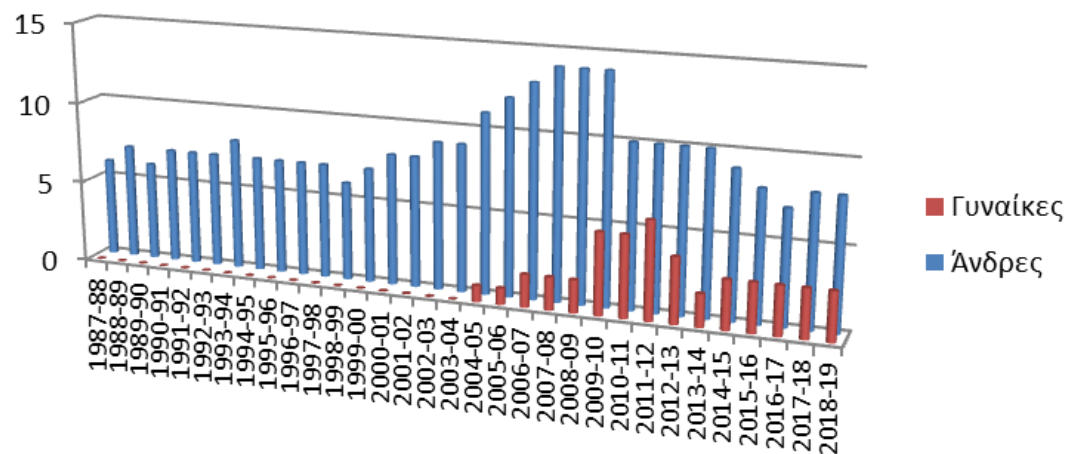
Γυναίκες μέλη ΔΕΠ

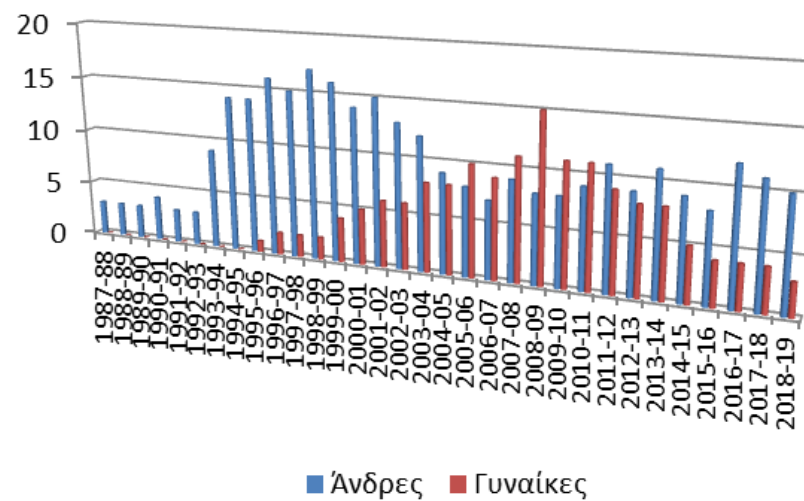
Άνδρες μέλη ΔΕΠ

Καθηγητές

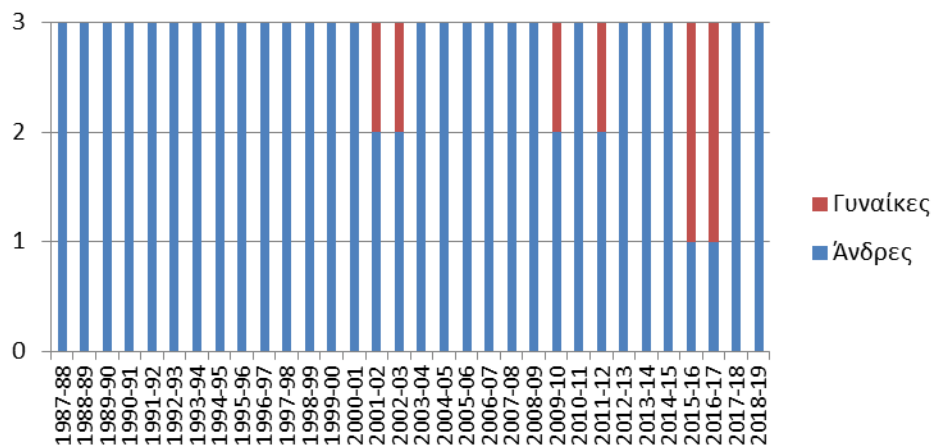

Αναπληρωτές καθηγητές

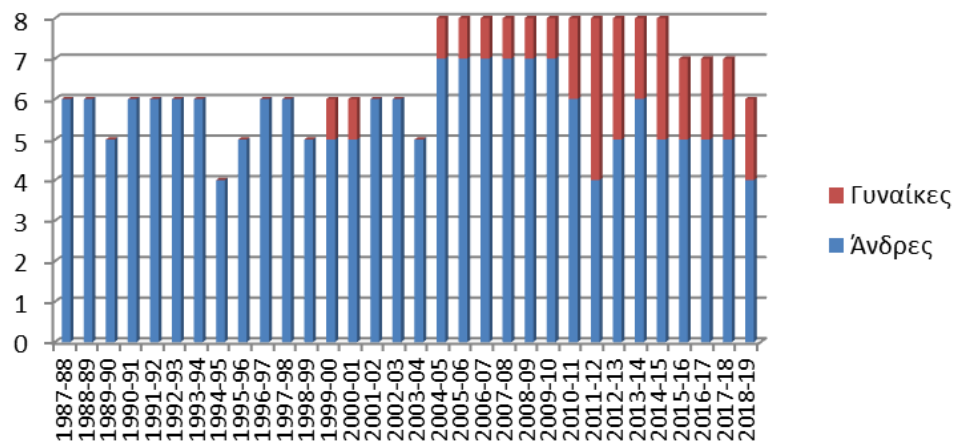

Πρόεδροι Τμήματος: 1982 (Ειρήνη Δηλάρη) 2017- (Χ. Μητσοπούλου)
Αναπληρωτές Πρόεδροι: 1995-99 (Χ. Τζουγκράκη) 2009-12 (Π. Μηνακάκη)

Διευθυντές τομέων

Διευθυντές εργαστηρίων

Διαπιστώσεις

Οι γυναίκες –μέλη ΔΕΠ στο Τμήμα Χημείας του ΕΚΠΑ:

- Παρουσιάζουν συνεχή ανοδική πορεία αλλά άνιση κατανομή ανάμεσα στις διάφορες πανεπιστημιακές βαθμίδες, σε τέτοιο βαθμό ώστε γίνεται φανερό ότι η σταδιοδρομία τους εξελίσσεται με πολύ βραδύτερο ρυθμό από αυτή των ανδρών συναδέλφων τους
- Υποαντιπροσωπεύονται στο Τμήμα αριθμητικά και μάλιστα με αυξανόμενο ρυθμό
- Υποαντιπροσωπεύονται στις σημαντικές διευθυντικές θέσεις

Ερμηνευτικές προσεγγίσεις

- Η ένταξη των γυναικών τα παλαιότερα χρόνια (πριν από το 1982) γινόταν κυρίως στην κατώτερη βαθμίδα των βοηθών για την οποία δεν απαιτείτο Διδακτορική Διατριβή
- Η εκπόνηση της ΔΔ γινόταν επομένως παράλληλα με τα υπόλοιπα καθήκοντα που καθόριζε η Έδρα (εργαστήρια, φροντιστήρια κ. ά.). Ενίοτε μάλιστα καθυστέρούσε πολύ η έναρξή της.
- Σε σύγκριση επομένως με Καθηγητές που είχαν στελεχώσει ήδη ανώτερες βαθμίδες όντας επιστημονικά ώριμοι υπήρχε «αναδρομική ανισότητα»

- Ο προσανατολισμός της προσωπικής ζωής (γάμος, παιδιά, σε σχέση και με την αντίληψη του ζευγαριού περί οικογένειας που εξελίσσεται μέσα στον χρόνο)
- Η σταδιακή και πάντως αργή απόκτηση κοινωνικών δομών (πχ παιδικοί σταθμοί στην Πανεπιστημιούπολη ιδρύθηκαν το 2000 και το 2008)
- Ο χρόνος που απαιτείται για μια επιτυχή σταδιοδρομία, απαιτεί θυσίες σε βάρος του ελεύθερου χρόνου και των οικογενειακών σχέσεων και κατά κανόνα ο χρόνος αυτός είναι περιορισμένος για τις γυναίκες
- Άλλοι τομείς κοινωνικής πρόνοιας
- Σε συλλογικό επίπεδο η ένταξη των γυναικών ως κοινωνικής ομάδας σε χώρους άβατους παραδοσιακά γι αυτές δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτόματα με νόμους αλλά θα απαιτούσε μακρόχρονη προετοιμασία και συνέπεια.
- Θετικότατη διαπίστωση αποτελεί το γεγονός ότι οι γυναίκες συνάδελφοι ανταποκρίθηκαν διαχρονικά στην αλλαγή των ακαδημαϊκών απαιτήσεων του Πανεπιστημίου, συμμετείχαν στη δημιουργία αυτόνομων ερευνητικών ομάδων και εξελίσσονται με ασύγκριτα μεγαλύτερους ρυθμούς –στις μέρες μας- προς τις ανώτερες βαθμίδες.
- Η εξέλιξή τους στον χρόνο είναι αξιοθαύμαστη!

Πολύτιμες συνεργάτιδες σε όλα αυτά ήταν και είναι οι γυναίκες- μέλη ΕΔΙΠ, Επιστημονικές Συνεργάτιδες, ΕΤΕΠ καθώς και μέλη του Διοικητικού προσωπικού με έμφαση στον μόνιμο συμπαράστατή μας, τη Γραμματεία!

➤ Όσο για την υποαντιπροσώπηση των γυναικών σε ανώτερες διοικητικές θέσεις αυτό σίγουρα αντικατοπτρίζει τη στασιμότητα της ακαδημαϊκής μας κοινότητας να αποδεχθεί την αλλαγή των ρόλων μεταξύ των μελών της. Θα πάρει και αυτό τον χρόνο του!!!

➤ Τον Νοέμβριο του 2008 συστάθηκε η Ελληνική Εταιρεία Γυναικών Πανεπιστημιακών (ΕΛ.Ε.ΓΥ.Π.) με σκοπό τη βελτίωση της θέσης των γυναικών στα ακαδημαϊκά ιδρύματα της χώρας και την αντιμετώπιση των έμμεσων και άμεσων διακρίσεων που αντιμετωπίζουν.

Μολονότι τα γενικά χαρακτηριστικά κάθε είδους (γυναίκες εν προκειμένω) είναι ενιαία, το κάθε άτομο είναι διαφορετικό και αυτήν τη διαφορετικότητα εμείς τη σεβόμαστε, την ομολογούμε και την τιμούμε.

Αναφέρομαι στις γυναίκες που διέπρεψαν μεταξύ μας, που ξεχώρισαν και που έδωσαν έργα αριστείας. Πολλές βραβεύθηκαν κατά καιρούς (πχ βραβεία L'OREAL), άλλες διακρίνονται στο εξωτερικό κι άλλες θα βραβευθούν και σήμερα , όπως τους αξίζει.

7. Μουρή Αθανασία 5756

Παρασκευασθεί: $\text{C}_6\text{H}_5\text{CH}_2\text{OCO}-\text{NH}-\text{CH}(\text{CH}_2\text{CH}(\text{CCH}_3)_2)-\text{COO}-\langle\text{O}\rangle-\text{NO}_2$
 $\text{CH}_2\text{CH}(\text{CCH}_3)_2$.
~~Πε~~ Z-L-Leu-ONp.

Αναισθησιολογία: (10) Μερίτη διαμόρφωσης
ηρωίνης με NMR-διηγή διαισθήσεως.

Εργ. επίδοσης: (9) Αρίστη γοιτήρια.

Το Πανεπιστημιακό επάγγελμα αποτελούσε «ανδρική περιοχή»
Οι άνδρες υπήρξαν οι αρχιτέκτονες αυτού του Πανεπιστημιακού οικοδομήματος.
Όμως η ανοικοδόμηση έγινε με την καθοριστική συμμετοχή των γυναικών.*
Τα εργαστήρια των φοιτητών ήταν πάντα ο πιο ζωντανός χώρος, ήταν και είναι
πάντα ο χώρος που η θεωρία έπαιρνε σάρκα και οστά, ήταν εκεί που γεννιόταν ο
Χημικός μέσα στον κάθε φοιτητή μας. Και αργότερα ο πάγκος της έρευνας είναι ο
χώρος της Δημιουργίας, εκεί που ο κάθε μεταπτυχιακός και ο κάθε υποψήφιος
διδάκτωρ μεταμορφώνεται σε Επιστήμονα. Σε όλο αυτό το έργο είμαστε παρούσες
συμβάλλοντας-εκτός των άλλων- στην προώθηση διανθρώπινων σχέσεων λιγότερο
αυταρχικών και διανθίζοντας την καθημερινότητα με νέα πρότυπα κι αξίες.

*Είμαστε υπερήφανες για το έργο μας, αγαπάμε την Επιστήμη μας και
ατενίζουμε με αισιοδοξία και αυτοπεποίθηση το μέλλον*

*Ευχαριστώ τις συναδέλφους Εσθήρ Σακκή (ΕΔΙΠ) για την τεχνική υποστήριξη και τη Ζέτα
Σατρατζέμη (Γραμματέα του Τμήματος) για την παροχή πολύτιμων πληροφοριών για τη
σημερινή παρουσίαση*

*Κιμουρτζής, Π. (2010). Ερμηνεύοντας την πανεπιστημιακή εξέλιξη της Μαρίας Γουδή. Στο: Μ. Ψαλιδόπουλος (Επιμ.), *Μαρίνα Γουδή. Γυναίκα, Πανεπιστημιακός και Ερευνήτρια* (σσ. 49-59). Αθήνα: Ανοικτό Σεμινάριο Οικονομικής Ιστορίας- Μεταμεσονύκτιες Εκδόσεις.